

ees graag. Geert
Bekard...
h werken...
eggen het niet
er in de ziel.

na deze breede inleiding geen ruimte meer. Die dus
in een volgend artikel.

C. T.

HET BOEK VAN DE WEEK.

Geen Algemeene Verzoening!

Dr. C. Bouma, Geen Algemeene Verzoening.
J. H. Kok — Kampen — 1928.

uit de eerste
de beoordeling
op het eerste
dan de vorige
anders ook van
conclering daar
eigen woorden
namen. Ze vocht
als niet-harmo-
nisch. In de dagen
haar gemoeds
st verder komen
ij de warreling
haar simpele
erk, midden in
kring heeft, die
tr in aanraking
deelen en stroo-
ze het gecomen-
tenis daarvan
i bundel verzen
fwang van het
aar wordt aan
ok is door de
oëzie — vrucht-
gere Vlaamsche
mer, meer naar
die thans over-

geling van het
gedeeltelijk vol-
nde jaren. En
li verklaard uit
e dichteres toen

zelf hebben we

u en waardoor
rdt. Deze vorm
discussie in de
emache, Bijbel-
hier een twaalf-
ld wordt over-
ation. Sincerity,
wordt een rijk
i. Ter kenschet-
e studie, gewijd
the Fulness of
her of a per-
quacy of Christ
at a friend we
at of God goes
y firm a foun-
aged sing:

read,
t.

, all ages find
ited. The white
dit and parial
onsider the sig-
e a fresh and
call Me, Master,
am" 6).

ons verbleiden
in des Menschen
den jonge men-
ade wereld, een

ing kan ik niet
in: „Jezus van
(Speermann) 11.

w der wilde
[meuw,
t Zijne oer.

lustier der
[bloesems,
t geflonker der
sterren.

loriekraans,

in hemel stijgen,
uwige gezangen.

Preludium, an-
ristus is alles,
ni: „Jezus
schönste onder

Hier is nu alles zoowat bij elkaar, waarvan een
het mensch tegenwoordig rillen moet. Om te beginnen
wordt u de inleiding — „woord vooraf” — beleiden,
zal ik maar zeggen, dat het boek gegrooid is uit
kerk-bode-lectuur. Kerkbode, staat er. Voorts staat
in den eersten zin iets over Satan, die het werk
des Heeren bestrijden wil. Zoo'n farizeër toch; satan
aan den éenen kant, de auteur met „het werk des
Heeren” aan den anderen kant. Het tweede rillendun.
Ten derde haalt de schrijver, ook al weer op de eerste
bladzij nog, het woord „dwaling” erbij; en dat is
al de grootste dwaling, want de hanteerder van het
woord „dwaling” gaat uit van de idee der be-
staans ongelijkheid, ja zelfs, bestaanswerke-
lijkheid van de rechtzinnigheid; en als je dan
weet, dat op de titelpagina een gereformeerde
dominee vermeld wordt, nu, enfin. Dan haalt
de auteur op de derde bladzij dezen zin uit
zijn, griezeligen Inktpot: „Onze eeuw is bang voor
boekige personen en voor boekige stelsels en systemen”.
En hij drinkt blijkbaar geen Catz na de schrijftuur
dezes volzins. En als je dan ten vijfde weet, dat
dit boek aan polemiek doet, u hoort goed: p-o-l-e-
miek; en dat het over een d-o-g-m-a gaat, en dan
nog wel over het n-a-r-s-t-e dogma, dat er zoo ongeveer
in de hoogmoedige dordtsche zielen uit den bodem
van hun onderbewustzijn getrokken is: het dogma van
de particuliere genade, en dus van de niet-algemeene
verzoening; en als je dan ten zevende weet, dat er
een apart hoofdstuk in voorkomt, met dezen volslagen
onzin: „gereformeerd is schriftuurlijk”; en ten acht-
ste, dat er een apart hoofdstuk wordt besteed aan
het weg-werken van „moeilijkheden”, natuurlijk zoo'n

de menschenkinderen, onder het woord: „Al de schoon-
heid van Hemel en aarde is in U alleen vereenigd”,
waarin de Verlosser als Smarteman geteekend wordt.
III. De kosmische betekenis van Jezus, onder een
cilaaf van H. F. Kohlbrugge: „Wat zullen zij dan zeg-
gen als Hij op de wolken des hemels komt?” Als
in Duitschland, zoo is dit woord bij ons ook nog
wel op zijn plaats, al zouden wij menig ding anders
zeggen en al is het ons soms, of we een moderni-
stischen geest ontmoeten, die, tenslotte, de onze
niet is. Met volle instemming zult ge zijn beeldrijke
taal beleufteren, vooral waar hij zich keert tegen den
ziekte-toestand van den twijfel, die in menigen kring
de normale schijnt geworden te zijn. Aan het eind
sprekt hij (en met dat woord wil ik U laten kennis-
maken) over de moderne Europeanen, m.n. de intel-
lectuelen onder hen, „versteend tot een doode massa
twijfelars, wier onthoudingsmaterie elkeen vergiftigt,
die haar met een vinger aanraakt. Wij dachten, dat
wij menschen waren met andere behoeften en dat
nieuwe wetten ons bestaan moesten beheerschen. En
toch wandelen daarboven de sterren in oeroude schon-
heid haren gang en de linde in den tuin van het
kasteel schudt als een eeuw geleden hare bladeren,
de kinderen laten den vlieger nog op, de boer voert
zijn paard weer in den stal, het moedertje rouwt hare
honden achter haar psalmboek, de leeuwerikken zin-
gen op den akker, de Engelen Gods omzweven Chris-
tus en prijzen Hem met hemelsche harpen — maar
het geslacht der twijfelars vergaat, de wind waait
over de plaats waar zij eens waren en weet niets
meer van hen” 1).

In het geheel van het hierbehandelde literatuur-
genre vermeld ik nog enkele werken van den laatste
tijd rakende den persoon van Jezus. Allereerst zij
dan verwezen naar „Zekerheid”, Een boek over Jezus
Christus, door Prof. Dr. J. A. Cramer 2). Hierin
wordt de tegenwoordige stand van het wetenschappelijk
onderzoek aangaande de bronnen voor het leven van
Jezus, de Joodsche toekomstverwachtingen en Jezus,
het „liberale” Jezusbeeld etc., voor breeder kring toe-
ankelijk gemaakt. Eenvoudiger lectuur van denzelfden
schrijver terzake kunt ge vinden in: „Het Leven uit
God”, m.n. de Hoofdstukken V, VI en VII, handelend
over: Jezus, het Leven Gods; De werking van den
levenden Christus, Kruis en opstanding 3).

Van den Zweedschen godsdienstwijzegeer Gustaf
Aulén, Hoogleraar te Lund, verscheen in Holland-
sche vertaling: „Vragen aangaande Christus” 4). Hier
wordt op populaire wijze gehandeld over: 1. Godsge-
loof en Christusgeleef, waarin de auteur o.a. laat zien,
„hoe het godsgeleef verzwakt en de godsvoorstelling
verbleekt, wanneer Christus op den achtergrond wordt
gedrongen, maar hoe daarentegen de krachten der ver-
nieuwing te voorschijn komen waar ook de macht
van den geest van Christus in ernst het Christelijk
geleefleven gaat beheerschen” 5).

In hoofdstuk II handelt hij over: „Openbaring en

gladstrijken van oneffenheden, die een eerbiedig mensch
laat staan, maar die hier natuurlijk worden geplooid
en sofistisch weggeredeneerd, wel, wel, dan heb je
genoeg van het boek, en werpt het weg in den hoek
van, enfin, waar ook je lijfblad tenslotte in moet,
met je gebroken glaasjes. Je belt maar bij dien scri-
bent aan, als je moeilijkheden hebt. Maar 'tis er dan
ook het adres naar.

Geachte lezer, dit is een recensie, in den stijl van
den hedendaagschen mensch van onderscheiden kleur.
De zetter mag, wat mij betreft, ook wel de hoofd-
letters gebruiken voor dezen H. M.

Maar nu, onder ons, gereformeerden, gezegd, kijk
eens: wij zijn nog niet aan dezen Hedendaagschen
Mensch heelmaal verkocht. En ik wou u eens erop
wijzen, dat behalve die andere dingen, acht geloof
ik nog, dat ik noemde, die de Hedendaagsche dadelijk
zou vinden, en op zijn weg zou leggen, omdat Hij
toch in elk geval Skandala — struikelblokken — heb-
ben WIL, OPDAT zijn geestelijke auto nooit kome
in ons land — ik repeteer: ik wou u graag ver-
tellen, dat behalve die 8 dingen van daar straks, in
de inleiding ook het woord „evangelisatie” staat.
Evangelisatie.

Evangelisatie.

En nu is de auto, die straks pech hebben WIL, van
Z. M. den H. M. wel te verstaan, al lang dat éene
woord voorbijgemaakt. Hij vindt, indien Hij 't altemet
nog even mocht hebben opgemerkt, hij vindt het hoog-
stens de vrome franje aan het kleed van dezen ras-
echten farizeër Bouma, met zijn „grifformeerd is
schriftuurlijk”.

Maar, gereformeerden, oeh, staat nu eens even stil.
Laat den H. M. razen, en kijkt eens uit uw eigen
oogen.

Dan grüpt ge straks naar dit boek. Omdat ge
dan daarna weer eens ontleenen kunt — en dat
is voor u ook heelmaal niet overbodig — deze ge-
dachte: dat oude dogmata toch ook betekenis hebben

Christus”. Zijn gedachtengang is te kennen uit dit
woord: „Nooit heeft de Bijbel aangeduid, dat we in
bepaalde oorkonden het laatste woord zouden vinden
van de goddelijke openbaring. Het Johannes-evangelie
sprekt zelfs alle zoodanige voorstellingen tegen, wan-
neer het Jezus van den Geest laat zeggen, dat die
zal komen en „in alle waarheid zal leiden”. Wat
is dit anders dan de verzekering, dat de openbaring
zal voortgaan: dat de levensmededeeling van God nooit
zal ophouden?” 12).

In III wordt dan ter sprake gebracht: „Christus
Levenswerk”, aan het eind waarvan het heet: „Zoo
wordt het duidelijk, dat het hart van het Christendom
klopt in het woord, dat zegt, dat hij zijn leven gegeven
heeft tot een losprijs voor velen” 13). Terwijl dit werkje
sluit met een beschouwing over: „De Persoon van
Christus”, dien hij ook bovenal ziet als „het afschijn-
sel van Gods heerlijkheid en het uitgedrukte beeld
Zijner zelfstandigheid” (wezen) 14).

Het werk van Prof. Aulén maakt, ook in ons land,
lijikbaar, veel opgang 15). Zooals mee uit het vooraf-
gaande blijken kan, zegt hij, voor ons besef, geen ver-
bluffend-nieuwe dingen. Maar, we kunnen het niet an-
ders dan als een verheugend iets zien, dat hier ge-
poopt wordt Christus nu eens niet van ethisch, maar
van dogmatisch standpunt te beschouwen, waarin wij
van niet-Gereformeerde zijde, in den modernen tijd,
niet zijn verwend.

Vermelden wil ik voorts nog: „Ziende op Jezus”,
zes voordrachten over het christendom, van apolo-
getischen aard, waarin ter sprake komen de volgende
onderwerpen: Heeft Jezus geleefd? Wie was Jezus?
Wat deed Jezus? Geloof in Jezus. Het volgen van
Jezus. De toekomst van Jezus 16).

Tenslotte verscheen nog van moderne zijde: „Het
Jezus-Mysterie”, geschreven, zeer merkwaardig, door een
Fransch medicus, P. L. Couchoud, met een woord
ter inleiding van Dr. H. G. van Wijngaarden, waar-
uit ter karakteriseering dit zij geciteerd: „Het Jezus-
mysterie houdt ook de menschen van het tegenwoor-
dige geslacht nog volop gespannen. De vraag naar
de historiciteit is voorloopig niet opgelost. En tegen
over werkjes, die een meer positieven geest openbaren,
kan dit vlot geschrevene, goed gedocumenteerde mit
stiekend den anderen kant van het probleem belich-
ten” 17). Dit werk treft door de groote hoeveelheid
literatuur, die de schrijver, niet-theoloog, blijkt te be-
heerschen. Hij verdeelt zijn boek in twee deelen: I. Het
Raadsel, waarbij vooral verwezen zij naar het
slothoofdstuk: „Jezus”, dat aldus eindigt: „Hij is schoon,
sterk en goed, omdat zoveel menschen hem het beste
van zichzelf hebben gegeven. De elkaar opvolgende
geslachten hebben hem gekoesterd, grooter gemaakt,
vrijheidlijkt. Hij steekt hoog boven hen uit, zoals het
anonieme monument boven de graven der gestorven
werkers uitsteekt. Hij vertegenwoordigt de hoogste vlucht
van de zielen onder den Westerschen hemel” 18). Deel
II, getiteld: „Het Mysterie”, vangt aan met een hoofd-

voor de praktijk van het evangelisatiewerk. Ja, ge
gaat het straks omkeeren — en dat is de verdienste
van dit goede boek: ge gaat begrijpen, dat evangelisatie,
onferming, wijde uitgang tot de anderen, tot de wereld,
nooit los kan zijn van de zelfbezinning, van de
gehoorzaamheid, van het dogma enz. der kerk;
want anders verloopt het allemaal in liefhebberij, die
bij de week bloedarmoediger, bleek- en wijsneuziger
wordt. Dan leert ge zien, dat ook polemiek iets moois
heeft, een grooten loon, die evenwel, zooals alle echte
loon, niet dadelijk uitbetaald wordt, en daarom den
H. M. niet bevalt; en dat de teruggang naar de zelf-
bezinning inzake het hier besproken dogma goed is,
zal onze gereformeerde evangelisatie eigen karakter en
trouw en gehoorzaamheid betoonen aan God, die ons
er toe riep.

Lees dit boek met aandacht. Het is in den besten
zin van het woord populair, duidelijk geschreven, goed
beheerscht, actueel, en het bewijst, dat men polem-
seeren en strijden en zich verenigen kan, met bewust-
heid en om Gods wil en — toch nog een goede
ziel hebben.

Natuurlijk zijn er heerlijk tevreden menschen, die
dr. Bouma nu „hooghartig” vinden. Want hij zegt
hardop, niet in één der antichambres Petri Stalsoks,
waar het wel oirbaar is, doch hij zegt het met druk-
inkt, dat een ander het verkeerd ziet. Dus is hij
zeker hooghartig, en verwerpelijk geacht. Dat overkomt
meer menschen, collega. Maar wie het zeggen, lezen
gewoonlijk niet, of maar half, wat ze verwerpen. En
— dit is niet voor mijn collega, maar voor het ver-
derde Publiek —: deze polemikus, en al dat andere
meer, die staat ook op straat te preeken. Uedele ook?

Dit alles, lezer, is min of meer ter introductie van
de introductie van dr. Bouma's boek.

En wat zal ik verder ervan zeggen? De titel zegt
open en rond, waar het boek over spreekt.

En nu is de beurt aan ons. Ik geloof, dat het voor
onzen tijd broodnodig is, weer eens dogmatische ver-
handelingen te gaan lezen. Men heeft er veel te ge-

stuk: „Wat is Jezus?”, waarin o.a. deze uitspraak
voorkomt: „De opvatting, dat God in 't vleesch ver-
schenen is om te doen weten h.v., dat het geen nut
heeft zijn handen te wasschen voor den maaltijd (Mar-
kus VII:2-23), of voor eenig ander doel, stuit ons
tegen de borst. Het is een vóór-Kantiaansche opvat-
ting” 19). In het slothoofdstukje: „Mensch of God”, (na
dat de schrijver, Marcion gelijk gegeven heeft en de
vergoddelijking van een mensch, de groote dwaasheid
genoemd) komt hij tot zijn conclusie: „een historischen
Jezus kan men onmogelijk plaats geven.... Men moet
de geschiedenis van Jezus beschouwen als een illu-
stratie in den raad van eene leer, als een bewogen
en gekleurde midrash.... Historici, aarzelt niet den
mensch Jezus uit uwe boeken te schrappen” 20).

Het is ons genoeg. Wij verstaan, met de beste be-
doelingen, niet, wat de schrijver als realiteit zich denkt
bij den raad, dien hij aan zijn lezers geeft: „Vervangt
hem (den mensch Jezus) door den god Jezus”. Zou
het beeld van dien „Jezus-God” niet veel lijken op
dat van een grooten onbekende?

Wij stellen ons voor, een ander maal deze literatuur-
soort nog aan te vullen, en dan tevens hare behandeling
te beëindigen, met de bespreking van enkele nieuwere
„Leven”-s van Jezus.

1) Verduitscht und vergesenwärtigt von Johs. Müller. Sie-
bente Auflage (33. bis 35. Tausend) C. H. Beck'sche Verlags-
buchhandlung Oskar Beck, München 1923.

2) A.w. pg. 1.

3) Ontleend aan een verslag van die rede in het „Algemeen
Handelsblad” van 19 Maart 1924.

4) Londen, Student Christian Movement, 32 Russell Square,
W. C. I. 1919. Tusschen Mei 1914 en Febr. '19 verschenen
er, alleen in Engeland, 13 uitgaven van dit werkje.

5) Zie a.w. pg. 159.

6) Uit het Duitsch vertaald door H. L. Dingemans. Utrecht,
G. J. A. Roys, 1920.

7) A.w. pg. 70/1.

8) Uitgave J. Bloemman, Zoist, 1921.

9) Te Groningen bij J. B. Wolters' U. M., 1916. Zie pg.
62-114.

10) Geantooriseerde vertaling uit het Zweedsch. Uitgegeven
door de Hollandia-Druckery te Baarn, 1924.

11) A.w. pg. 40.

12) A.w. pg. 75.

13) A.w. pg. 134.

14) A.w. pg. 182.

15) In '20 verscheen hier nog van denzelfden schrijver:
„De ziel van het Christendom”, met een woord ter inlei-
ding over nieuwere Zweedsche theologie van Dr. M. van
Rijin. En in '27: „Ons algemeen christelijk geloof”. Ver-
taling uit het Zweedsch van J. Benzel. Uitg. H. J. Paris,
Amsterdam.

16) Deze voordrachten werden te Groningen gehouden door
Prof. Dr. W. J. Aslders, Dr. C. W. Coohma, Prof. Dr. Th.
L. Haitjema, Dr. J. C. Roose, Prof. Dr. A. van Veldhuizen,
Drs. J. Willemse.

17) Geantooriseerde vertaling van L. S. C. Fehr-Kylstra.
Amsterdam, Van Holken & Warendorf's Uitgevers Maat-
schappij. Z. i. (Verschenen in '27).

18) A.w. pg. 96.

19) A.w. pg. 103.

20) A.w. pg. 170.

Dit werk van Couchoud vond in Frankrijk zijn weer-
spreking in „Jésus de Nazareth” door Maurice Goguel.

makkelijk zich van ontdaan: want men maakte van een vaak gerechtvaardigd protest tegen den vorm, waarin ze vroeger soms gegoten werden een des te meer ongemotiveerd protest tegen hun inhoud, en vraagstelling.

Een dogma als hier behandeld wordt, is, we weten het allen, niet nieuw. Zijn populaire behandeling evenmin. Men behoeft, om maar een voorbeeld te geven, slechts te denken aan dr. Kuyper's „Dat de genade particulier is”.

Maar het werk van dr. Bouma wil dan ook allermint de aandacht afwenden van wat dr. Kuyper en anderen ons gaven.

Zijn bedoeling is allereerst praktisch.

Het is er hem om te doen, het vraagstuk van de algemeene of nietalgemeene verzoening te bespreken in onmiddellijk verband met de vraagstukken van den laatste tijd, gelijk ze in het evangelisatie-werk zich naar boven hebben opgedrongen. Dit boek, over een in sommige oog versleten onderwerp is in dien zin ten hoogste actueel. Laat ons nuchter zien: er zijn natuurlijk weer ethische en andere verlichte en hun tijd bijhoudende menschen, die al dadelijk bij het lezen van den titel met zichzelf hebben afgesproken, dat zoo'n werk natuurlijk uit den tijd is, en dat zij de spanning van dezen tijd, dezen gisteren tijd, en wat daar verder volgt, toch wel wat meer gelieven te voelen; waarmee ze dan zoo dadelijk zullen beginnen. Maar ik keer het om. Het onderwerp is van dezen tijd, en zijn behandeling ook. En de geboortegeschiedenis van dr. Bouma's boek is tegelijk de geschiedenis van den praktischen arbeid en van het „praktisch christendom”. Terwijl de anderen, die zich graag illuminaten noemen, refereeren over de spanning, en des te vaker over het koninkrijk der hemelen, naar gelang zij de kerk op aarde verlaten en vertrouwen en verscheuren; en des te vaker over de zand-ers, naar gelang zij den aard van het zand (hetwelk is het Woord) maar niet durven behandelen; ik zeg, terwijl dit gebeurt aan den kant der verlichte lieden dezer eeuw, daar is onder de verachtelingen der orthodoxie aan den éenen kant Johan de Heer aan het evangeliseeren en aan den anderen kant de gereformeerde mensch (veel meer, en veel vaker, en veel pluri-former, dan men weet, want niet iedereen laat zijn opera omnia in de krant zetten).

Uit de botsing van beider standpunt is dit boek geboren.

Zegt men nu nog, dat het dogma buiten de praktijk staat, en dat het dogma geen betekenis heeft voor het praktische leven?

Of dat een boek als dit, zijn tijd niet bijhoudt en daarom de onderwerpen van vroeger ophaalt zonder gezicht op het spanningsvolle koninkrijk der hemelen?

En wat nog meer aan Barth — en dien dan nog misverstaan — te ontleenen is?

Hier is spanning, en praktische daad, maar een baseren daarvan op het Woord.

En eigenlijk zit daar de kneep; want heel wat van de thans zeer verlichte willen maar niet weten, dat ze daarvan niet gediend zijn.

Tenslotte nog de praktische opmerking, dat dr. Bouma niet abstracte redeneeringen of schoolsche bewijsvoering geeft, maar rustig en voor ieder verstaanbaar redeneert. Smakkelijk en aan één stuk door.

K. S.

PERSSCHOUW.

Kermisjool en jazz-band om een Te Deum. Dansen en niet dansen.

Een lezer vestigt de aandacht op volgend bericht uit „Gool en Eemlander”:

Najaarskermis.

Zaterdagmiddag a.s. begint de „Najaarskermis” in het St. Vitusgebouw ten bate van het orgelfonds der O. L. V. kerk. Tal van attracties zullen aanwezig zijn. Zoo komt er o.a. een kolenninja, waarin men kan afdalen. Verder: rodelbaan, vrolijk rad en nog tal van andere vermakelijkheden. Ook zal er gelegenheid tot dansen zijn.

Twee muziekkapellen en een electrisch orgel zorgen voor de muziek. Verder optreden van „Die Bayerische Musikkapelle” aus München.

Zaterdagmiddag is het een middag voor de kinderen, waarbij den speciale attracties zijn.

Aan deze kermis is een verloting verbonden, waarvan de trekking plaats heeft op Maandagavond 24 September, eveneens in het St. Vitusgebouw.

Dit is zeker ook één van de meer „vrouwelijke” attracties, waarmee Maria wordt verheugd om in den slijf van een roomsch spreker van onlangs te redeneeren? Orgelpijpen uit serpentines....

Merkwaardig is evenwel, dat den volgenden dag in hetzelfde blad te lezen stond:

Danswoede.

Evenals zulks in andere plaatsen in ons land geschiedt, o.a. Hilversum, Utrecht, enz., worden ook te dezer plaatse door vooraanstaande, hooggeplaatste personen alle pogingen in het werk gesteld om aan de onzinnige en gevaarvolle danswoede een einde te maken.

O.a. heeft het bestuur der St. Jozefa Jongelingsvereniging, voorzitter de zecreerw. heer A. C. H. Vossema, secretaris de heer J. L. Alders, doen bekend maken, dat, ten einde dit euvel krachtig te bestrijden, onder geen enkele voorwaarde en bij geen enkele gelegenheid (feest, bruiloft, enz.) in haar verenigingsgebouw mag worden gedanst.

Bovengenoemd bestuur heeft voorts bekend gemaakt, dat katholieke verenigingen hun feestavonden niet mogen besluiten met dans, terwijl deze te 12 uur moeten geëindigd zijn.

„Deze plaats” blijkt Soest te zijn.

Waar is hier de eenheid van „moraal”? Bussum danst Palestrina erin, Soest warpt den dans weer uit.

Laat ons voorzichtig zijn, ook in de kous van onze bronnen van inkomsten.

Een vergelijking.

In „De Stroom” (vrijzinnig) lees ik volgende m.i. zeer juiste opmerking:

Op den avond van Allerzielen ben ik naar de Mis geweest. Niet naar de kerk, maar naar de uitvoering van Beethoven's Missa Solennis in de concertzaal. En kwam het doordat ik dien heelen dag toch telkens iets van de sfeer van het feest van Allerzielen gespuurd had, dat de entourage in deze uitvoering (overigens niet van een doodenmis) mij nog pijnlijker dan anders aanleed?

Over de hedendaagsche muziekuitsvoeringen, speciaal die van gewijde werken, zou zich door een scherpe pen een prachtige persiflage laten schrijven. Over het geheel en het gedrag bij het binnenkomen en de zielige opgepoetsheid van het publiek. Over den vurigen ijver van al die dames en heren van het koor, die het laatste asempje geluid nog uit hun kelen halen en voor wie dit zingen wel een sportief vermaak moet zijn. Over de solisten bij deze Mis met lakschoenen, décolleté en ridderorde. Over het rusteloos en verward bezige orkest, waarin naar van Schagen in zijn Narrenspiegel ons reeds verteld heeft, „duizend heeren werkten zwarte panden, witte boorden, roode hoofden, blonde snorren golften in extase.” Over de pauze in de van zware menschelekheid vervulde koffiekamer. Over den haastigen mitocht als de laatste noot van deze eerezang aan God nog niet verklonken is, terwijl anderen door huid mistaar die lof op de menschen terugbrengen. Er wordt wel eens — ook van artistieke zijde — geklaagd over het gemis aan stijl in onze kerkelijke samenkomsten. Maar wie dergelijke concerten arrangeeren mogen wel driestubbel zwijgen. Want dan is het in de schamelest ingerichte Protestantsche goddiensstoefening nog veel beter!

Wanneer ik in een onlangs verschenen geschrift over Liturgie en liturgische diensten lees, dat de liturgie te vergelijken is met den bouw van een kathedraal, een vergelijking, die evenwel eerst boeiend en suggestief moet worden gemaakt, door de toch wel buiten het leven staande metamorfose van de kathedraal-timmerlieden, metselaars, en andere schootveldbragende werkers aan het middeleeuwsche gebouw tot dat ze persoonlijk de dragers van de schoonheid, en haar drinkers, geworden zijn.

Dan geloof ik, dat een bericht als dit ons de nuchterheid weer leeren kan „Volk” is altijd „volk”; verguld of niet. En ook in de bepaling van de liturgische vormen, daad of overdaad, moet gerekend worden met de werkelijkheid, die voor de mogelijkheden van expressie van schoonen inhoud, zonder allesbeheerschenden ingang van het Woord, niet veel ruimte overlaat in de praktijk van het naar verwerkelijking strevend ideaal. Men kan gemakkelijker decreteren dat de kerkmensch het niet goed doet, dan dit decreet specialiseeren door de bijkomende bewering te stellen en te bewijzen, dat toch „de” mensch, de niet-kerk-mensch, het wel goed doet.

Natuurlijk BLIJFT dit dan beschamend voor den kerkmensch, want hij heeft wat de andere mist. Maar dit ééne, dat ook alleen de mogelijkheid van genezing brengt, is: het Woord. En wie dat verdringt, of verarmt, die komt bij een clubje terecht, dat zich een beschavingsroos drukt aan enkele plunderdingetjes uit den wereldvoorraad van liturgische en aanverwante geestesproducten, maar niettemin „volk” is, zij het dan ook verguld gepeupel.

Over de eertelijkheid in den omgang met zieken.

Eveneens aan „De Stroom” ontleen ik dit artikel:

Eén speciaal punt is er nog, waaromtrent men in den regel, geloof ik, in onze kringen zich vergist, wat verandering in de zieken betreft, één punt, waarin men de werking der stille uren zou kunnen zien, maar dikwijls niet opmerkt. Dat is de uitwerking in de zieke van het vermoeden, dat de ziekte een ongunstig verloop zal hebben.

Mijn indruk is, en ik sta hierin allermint alleen, dat de meeste chronische zieken, als de dood nadert, dit vooruit weten. Althans, zij voelen het. En daarleegenover staat, dat de heele omgeving voortdurend haar best doet toch vooral den indruk te wekken of levendig te houden, dat er geen sprake is van een naderende scheiding. Met deze bedoeling wordt luchtig gepraat, worden plannen opgeworpen vaak ook direct het tegendeel beweerd, van wat men overtuigd is, dat de waarheid is. Een heele komedie wordt gespeeld, met een goed doel. Men

wil den patiënt de hoop laten behouden en meent hem hiertoe den grootst mogelijken dienst te doen. Dat in twijfelachtige gevallen de gezondheid gebaat kan worden door het blijven hopen, zal ik niet ontkennen. En zeker is het vaak ongeoorloofd over het einde te spreken met een vastheid, alsof het onherroepelijk vaststaat. Geen medicus blijft op dit punt vrij van vergissingen. En even zeker is, als er over gesproken moet worden, niet elk oogenblik geschikt of heeft een ieder het recht dit onderwerp aan de orde te stellen. Maar, als ieder overtuigd was, dat het einde komen, gauw komen moest, dan.... ja dan heeft het mij wel eens geërgd, dat komediespelen, als iets onwaardigs in omstandigheden, die grontscher eischen stelden.

Moet de dokter het zeggen? mag hij het doen, als de zieke hem er naar vraagt? De meeste dokters zullen „neen” antwoorden en ook het publiek vindt als regel, dat hij méé moet onwaarheid spreken.

Mag ik een ervaring uit mijn praktijk aanhalen? Een man in de kracht van zijn leven, met zeer ernstige verschijnselen, zei op een ochtend tegen mij: „Dokter, geloof u, dat ik beter zal worden? Ik wil het weten met het oog op mijn gezin en mijn zaken. Ik begrijp, dat u u kunt vergissen. Maar zeg mij toch uw meening. Een onzeker antwoord zal ik als neen beschouwen. Wat denkt u? Beter worden, ja of neen?”

En toen heb ik geantwoord: „Neen, ik geloof niet dat u beter zult worden.” Was dat een verkeerd antwoord? ik geloof ook nu nog van niet. Uit die rustige stem, die scherp gestelde vraag en zijn heele kalmte sprak voor mij de zekerheid, dat die man de beide mogelijke antwoorden en hun betekenis ernstig had onder de oogen gezien. Zoo van mijn antwoord lichamelijke schade het gevolg ware geweest, ik zou geen herouw hebben gevoeld. Die schade zou voor zijn verantwoordelijkheid zijn gekomen, niet voor de mijne. Maar ik geloof niet veel aan die schade. En tegenover die schade zou vermoedelijk winst staan, groote winst.

Zijn wij dan geestelijk en daardoor ook lichamenlijk zooveel zwakker dan de Roomschen? Bij dezen toch merkt men dikwijls op, dat na het bedien worden van den patiënt, dus na toch wel een zeer ernstige waarschuwing van nabijzind gevaar, hij juist weer wat beter wordt. Het schijnt, dat de gemiddelden der kerk een kalmte gegeven hebben, die ook aan het lichaam ten goede komt.

En in rechtzinnige kringen, als men daar vroegt een geliefd familielid „onvoorbereid voor den Eeuwiggen Rechter te laten verschijnen”, schuwt men ook niet te wijzen op het gevaar. Ik kan niet zeggen, dat ik in die kringen ooit aan een verandering ten ongunste in den toestand van den patiënt heb kunnen hespeuren, wanneer de mededeeling gedaan was.

Zouden wij datzelfde niet kunnen verdragen?

Het is waar, dat het slechts heel zelden voorkomt, dat door den patiënt een uitspraak van den dokter gevraagd wordt, naar ik geloof, omdat de patiënt voor zich zelf meestal de waarheid al weet.

Maar de omgeving blijft zich afvragen: „Zal de zieke niet wanhopig zijn, zal zij in staat wezen het te dragen?” Wij zouden vermoedelijk wanhopig zijn. Maar zij, de langdurigzieke met de vele stille uren? Geloof ik dat nooit nog naar door het hoofd is gegaan de vraag: „ik zal toch wel beter worden?” En: „hoe moet dit of dat, als ik eens niet beter werd?” Die vraag zal wel verworpen, verdreven zijn, maar ze komt terug, en telkens weer. En zoo krijgt ze meer vastheid en lukt zij gedachtenverbindingen uit, die met haar in verband staan. En ze roept het menschelek verzet op, maar ook wel troost. Doch, stil inwendig gebeurt dat alles. Er bestaat aanvankelijk een schuwheid om er over te spreken, eerst moet de zieke nog meer met zich zelf in het reine zijn.

En dan misschien, bij het opmerken van de stemming der omgeving, misschien van de komedie, die deze uit hartelijke welwillendheid speelt, wil zij die niet verstoren om het aan die omgeving niet moeilijker te maken. Terwijl de omgeving haar snart wil besparen, tracht zij, door mee te spelen, smart te besparen aan de omgeving. En dat wederzijdsch sparen is misschien werkelijk een smartbesparing. Maar is het niet evenzeer mogelijk, dat er winst, winst voor hun beider liefde zou wezen, wanneer eens wel de waarheid werd uitgesproken?

Mij zijn gevallen bekend waarin men zich na de scheiding verheugde vrij uit te hebben gesproken, en met het oog op wat later moest geschieden, maar niet minder, omdat men oogenblikken samen beleefd had, voor welke men niet dankbaar genoeg kon zijn.

Dat hij dit alles het van zelf spreekt, gelijk ik reeds zeide, dat niet ieder oogenblik zich leent tot het spreken over den waren toestand; dat niet een ieder zelfs maar bevoegd is dit gesprek te beginnen; dat het eerst takt, daarna innig zich verdiepen in de ziekte; dat het kracht, dat het geloof eischt, behoeft ik niet nader aan te geven.

Het artikel was ondertekend: F. Delhez; het is fragmeent uit een voordracht over „de kunst van ziek-zijn”. Er boven stond: de geneesheer en de boodschap van den dood.

Me dunkt, dat ook voor ons deze opmerkingen betekenis hebben, al geloof ik, dat in onze kringen de boodschap van den naderenden dood doorgaans niet verzwegen wordt. Maar om hier evenwicht te vinden, en niet ontijdig of onverstandig op te treden, zullen onze christelijke gezinnen goed doen, een geneesheer, die eenzelfde geloof heeft, te vragen, waar zulks mogelijk is.

De hemel, een zedelijk begrip?

In de „Utrechtsche Kerkbode” lees ik van de hand van dr. H. Kaajan:

Dr. Beereus, Hervormd predikant hier ter stede, schrijft in „Overdenkingen”, 1928, bl. 82 v.v.:

„Bij 't meeste me ver verwij en wolke een bepaan van verbeheven tro die niet.

Deze v verhalen aegd had, en een v.

Ook op Men zelf haarm v komt we arde. En met de 1-7).

Wat zeg „Ik geel min of me kunnen on geerte, le heeft heb van de g- licheid is hemel and hoog boe En toch vaartijk, o leeld.”

Volgens schryvers rumet. E is ook de hoog hove bepaalde woode.”

Nu erke leeringen moesten c

„En toe geval. Mie dat wil di hemel omz zij ons nie kingen he te vrgew natuurwet deijk h maar hee

En me woorden „Christus

krigen, z Dr. Kuy

„In he godgeleer ren uit.

steer over elke volk zeggen, d een toe grens tu

echter is gelijk de Gods. De ven. Van

kend, dat eeljk i hemel he

hemel, er het zich

Catechism aarde na de hemel

hemel op Dit is

Dit is In Her

was Ethe Ethische

En het bet „vort

strijd, di doorwors

Ik denk y

(de handh

vormen va

wegen God

ook veel br

Omdat ik

den heer V

van de bez

legen aanv

het laatste

De H

vrouw o

aldus ge

De H

Wat h

stieve

We h

niet zoo

vrouw.

Trouw

diaken i

gemeen

op te vatt

16:2 de

van re